

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی

*پویان بیگری **لیلا رئیسی ***محمود جلالی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۰/۵ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۴/۱۱/۱۱

چکیده

بررسی عملکرد و تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی یکی از پرچالش‌ترین مباحث حقوق کیفری بین‌المللی بوده است. تعریفی که در کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی مورخ ۱۹۴۸ ارایه شده است فقط گروه‌های ذکر شده در کنوانسیون را مشمول حمایت دانسته است که خود یکی از چالش‌های اساسی این کنوانسیون را ایجاد نموده است. از سوی دیگر اعمال موجد وصف نسل‌زدایی که در همین ماده ذکر شده، سوالات دیگری را مطرح می‌سازد. بنابراین روند فعالیت دیوان کیفری بین‌المللی رواندا و دیگر دیوان‌های کیفری بین‌المللی در راستای تفسیر کنوانسیون مذکور و تأثیر متقابل دیوان‌های کیفری بر کنوانسیون کاملاً روشن می‌باشد. این تأثیر مربوط به نزدیک شدن دیوان به اهداف بنیادین حقوق بین‌الملل کیفری می‌باشد که هدف اصلی آن بی‌کیفر نماندن جنایات بین‌المللی بوده است. در نهایت چالش دیوان‌های کیفری بین‌المللی با متن کنوانسیون، در مورد تعریف و تفسیر گروه‌های تحت حمایت و مصادیق نسل‌زدایی و عناصر جرم نسل‌زدایی می‌باشد که دیوان‌های کیفری بین‌المللی با اساننامه و اسناد و رویه خود، سعی در رسیدگی قضایی خویش با عصر کنونی دارند.

واژگان کلیدی: نسل‌زدایی، دیوان‌های کیفری بین‌المللی

مقدمه

کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی جزء اسناد بین‌المللی می‌باشد که هم به علت آمره بودن و هم عامل الشمول بودن آن به بنیادی‌ترین سند حقوق کیفری بین‌المللی تبدیل گشته است. در مواد ۲ و ۳ این کنوانسیون، جرم نسل‌زدایی به تصویر کشیده شده است.

* دانشجوی دکتری حقوق بین‌الملل عمومی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)
نویسنده مسئول
** دکتری حقوق بین‌الملل عمومی استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوراسگان (اصفهان)

*** دکتری حقوق بین‌الملل عمومی دانشیار دانشگاه اصفهان

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل

زدایی.....^{۵۶}

در ماده ۲ نگارندگان کنوانسیون سعی کرده‌اند معنای نسل‌زدایی را ارایه نمایند. در ابتدای ماده ۲ از گروه‌های تحت حمایت این کنوانسیون نام برده‌اند که البته جای سؤال و بحث دارد و در سطور بعدی، اعمالی که در قالب جرم نسل‌زدایی گنجانده می‌شوند، ذکر شده‌اند. اعمال تصریح شده در کنوانسیون به ۵ مورد می‌رسد که هر کدام به مرور زمان به نحوی تفسیر شده‌اند. ماده ۳ نیز اشاره‌ای به شروع به جرم و مشارکت در جرم نسل‌زدایی دارد که در پرونده‌های دیوان کیفری بین‌المللی رواندا و دیگر دیوان‌های کیفری بین‌المللی از آن استفاده شده است. کنوانسیون تمام تلاش خود را برای ایجاد یک بستر حقوقی مناسب برای منع و مجازات نسل‌زدایی نموده و در حال حاضر، صلاحیت تمام دیوان‌های کیفری بین‌المللی در جرم نسل‌زدایی محدود به کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی می‌باشد.^۱ در نهایت مرکز ثقل رسیدگی به جرم نسل‌زدایی در تمام دادگاه‌های کیفری بین‌المللی، کنوانسیون مذکور می‌باشد. نکته قابل توجه در این کنوانسیون، عنصر روانی و احراز آن می‌باشد، زیرا عمل کشتن و یا هر عمل وحشیانه دیگری که علیه یکی از گروه‌های تحت حمایت کنوانسیون مذکور باشد و عنصر روانی نسل‌زدایی در آن احراز نگردد از شمول این کنوانسیون خارج خواهد گردید. در این مقاله سعی بر این می‌باشد که ابعاد تعریف جرم نسل‌زدایی را در اساسنامه و اسناد و آراء دیوان‌های کیفری بین‌المللی بررسی نماییم و تفاسیر و تغییرات مفهوم جرم نسل‌زدایی را با اهداف غایی حقوق کیفری بین‌المللی مورد تطبیق قرار دهیم.

تاریخچه ایجاد تعریف جرم نسل‌زدایی

اصطلاح نسل‌زدایی^۲ برای اولین بار توسط رافائل لمکین در تشریح جنایات آلمان نازی به کار گرفته شد.^۳ ایشان که یک حقوق‌دان لهستانی بود در سال ۱۹۴۴ این عبارت را به کار بست.^۴ پیش از این لمکین در ۱۹۳۳ در پنجمین کنفرانس وحدت حقوق کیفری بین‌المللی که در مادرید برگزار شد، وجود دو دسته اعمال جنائی را که به قصد انهدام گروه‌های نژادی و مذهبی و ملی ارتکاب می‌یابد، به عنوان جرایم علیه حقوق بشر به اثبات رسانده بود.^۵ بدین ترتیب در ابتدا اعمالی که تعدی نسبت به شخص یا نسبت به حیات اقتصادی اعضای اجتماعات بشری به شمار

^۱. Verdirame Guglielmo, The Genocide Definition in the Jurisprudence of the AD HOC Tribunals, International and Comparative Law Quarterly VOL. ۴۹

July ۲۰۰۰, P ۵۸۲.

^۲. Genocide

^۳. علیرضا، شیری عابد، نسل‌کشی و جرایم علیه بشریت، پژوهش نامه شماره ۲، تهران، خرداد ۱۳۸۷، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک.

^۴. محمد علی، اردبیلی، حقوق بین‌الملل کیفری، گزیده مقالات ۱، نشر میزان، چاپ پنجم، پاییز ۱۳۸۸، صفحه ۶۲.

^۵. همان

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی..... ۵۷

می‌رود، جرم قساوت و اعمالی که به قصد انهدام ارزش‌های فرهنگی جوامع انسانی صورت می‌گیرد، جرم توحش نامیده شدند.^۱

نسل‌زدایی به معنای واحد کلمه، در ابتدا صرفاً به عنوان یک طبقه فرعی از جرایم علیه بشریت ظاهر شد و در ماده ۶ منشور دیوان بین‌المللی نظامی نورنبرگ و ماده ۲ قانون شماره ۱۰ شورای نظارت مورد استعمال قرار گرفت. در این مواد صراحتاً از نسل‌زدایی به عنوان یک طبقه مستقل از جرایم نام برده نشد.^۲

به هر روی اولین سند بین‌المللی که در آن واژه مشابهی با نسل‌زدایی در آن به کار رفت در دادگاه نورنبرگ بود که اصطلاح کشتار جمعی بود که صراحتاً در کیفرخواست ۱۸ اکتبر ۱۹۴۵ علیه جنایتکاران آلمانی جنگ در دادگاه نورنبرگ به کار گرفته شد. در این سند آمده است که سران نازی با ارتکاب به کشتار جمعی عمدی و پیاپی، مبادرت به نابودی گروه‌های نژادی و ملی از میان جمعیت غیرنظامی بعضی سرزمین‌های اشغالی نمودند که انگیزه سران نازی اضمحلال نژاد یا طبقات مشخصی از جمعیت و گروه‌های ملی، نژادی و یا دینی بوده که با این اعمال صراحتاً برتری‌جویی نژاد ژرمن را به منصفه ظهور رسانده‌اند.^۳

اولین سند اصلی مربوط به جرم نسل‌زدایی کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی مورخ ۱۹۴۸ می‌باشد که اولین تلاش برای ایجاد آن در ۲ نوامبر ۱۹۴۶ در مجمع عمومی در طی سخنرانی‌هایی صورت گرفت که ثمره آن تلاش‌ها، صدور قطعنامه‌ای به شماره ۹۶ بود که موضع مجمع عمومی را درباره جرم نسل‌زدایی مشخص می‌نمود.^۴ شورای اقتصادی اجتماعی بر طبق این قطعنامه به دبیر کل مأموریت داد که مقاله‌نامه‌ای را با کمک کارشناسان تهیه نماید که این طرح در دو کمیسیون حقوق بشر و کمیسیون حقوق بین‌الملل ارایه شود که این مساله در نهایت بدون اظهار نظر در همان جا باقی ماند.^۵

در ادامه مسیر با دو قطعنامه دیگر در مجمع عمومی به شماره‌های ۱۸۰ مورخ ۲۱ نوامبر ۱۹۴۷ و ۲۶۰ در ۹ دسامبر ۱۹۴۸، کنوانسیون با موضوع کشتار جمعی به تأیید مجمع عمومی رسید و برای امضاء و تصویب و الحاق طبق ماده ۱۱ کنوانسیون در اختیار دول عضو قرار گرفت.^۶

۱. همان

۲. آنتونیو، کسسه، حقوق کیفری بین‌المللی، ترجمه حسین پیران، انتشارات جاودانه جنگل، چاپ اول، ۱۳۸۷، تهران، ص ۱۱۵.

۳. محمدعلی، اردبیلی، پیشین، ص ۶۳.

۴. همان، ص ۶۴.

۵. همان، ص ۶۵.

۶. محمد علی اردبیلی، پیشین

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل
زدایی..... ۵۸
مفهوم و تعریف جرم نسل‌زدایی قبل از سال ۱۹۴۸

میان مفهوم جرم و تعریف جرم فاصله‌ای است که این فاصله از واقعیت نسل‌زدایی تا ذهن قانون‌گذار پلی را ایجاد نموده است. مفهوم جرم عبارتند از واقعیت اجتماعی یک پدیده ضد اجتماعی و ضد بشری، و تعریف جرم عبارت است از تشریح آن عمل ضد اجتماعی و ضد بشری در قالب یک سند لازم‌الاجراء حقوقی.

به اعتقاد حقوق دانان برجسته بین‌المللی، وجود یک تعریف پذیرفته شده بین‌المللی از نسل‌زدایی، منافع گسترده‌ای را ارایه می‌نماید.^۱ زیرا یک تعریف واحد از جرم نسل‌زدایی می‌تواند عقاید دول متعدد را در برخورد با وقوع جرم نسل‌زدایی نمایندگی نماید و در صورتی که این توافق و تعریف مشترک موجود نباشد، مسلماً اقدام مشترکی در برخورد با جرم نسل‌زدایی نیز مورد تصور نخواهد بود. به هر روی این تعریف ماحصل بررسی عمیق مفهوم جرم نسل‌زدایی خواهد بود، مفهومی که توسط قاطبه نظام‌های حقوقی جهان مورد پذیرش قرار گیرد.

برای بررسی این که مفهوم نسل‌زدایی از چه زمانی به ذهن انسان به عنوان یک عمل ضد اجتماعی رسوخ کرده است، می‌توان به سند مؤید آن، آیه ۲۰۴ سوره بقره در کتاب آسمانی قرآن اشاره نمود که می‌فرماید *يُهْلِكُ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ*. این آیه شریفه اشاره به آن دسته اعمال انسان‌ها دارد که نه تنها قصد نابودی اموال و جان انسان‌ها را دارد، بلکه قصد و نیت اصلی آن قطع نسل انسان و ریشه‌های اصلی حیات متمدن که همان تولید کشاورزی است، می‌باشد. برخی از حقوق دانان در ایران معتقدند^۲ در این آیه به قصدی فراتر از قصد تخریب و قتل اشاره شده و آن قصد ریشه‌کن کردن نسل یک گروه انسانی خاص و ریشه‌های تمدن و تولید آن گروه خاص می‌باشد. یعنی قتل و تخریب به منظور نابودی یک نسل و ممانعت از ادامه و توالی آن نسل مورد نظر. در این آیه کاملاً واضح به یک مفهوم اشاره شده، که با تعریف امروزه جرم نسل‌زدایی قرابت بسیار نزدیکی دارد. به گونه‌ای که علاوه بر سوء نیت قتل به مثابه کشتن یک انسان سوء نیت دیگری نیز برای نابودی نسل کاملاً مشهود می‌باشد.

در ادامه بررسی تاریخیچه مفهوم جرم نسل‌زدایی به اسنادی پس از جنگ جهانی دوم اشاره می‌شود، به عنوان مثال به مفهوم جرم نسل‌زدایی به عنوان زیر مجموعه جنایات علیه بشریت در خلال دادگاه نورنبرگ اشاره می‌شود.^۳

^۱. J.Andreopoulos George, Published by University of Pennsylvania Press
۱۹۹۴. page ۳۱

^۲. محمد جواد، شریعت باقری در مقدمه پژوهش نامه نسل‌کشی و جرایم علیه بشریت به این آیه اشاره
نموده‌اند.

^۳. The article ۶(C) of charter of International Military Tribunal stipulates:
Crimes Against Humanity: namely, murder, extermination, enslavement,

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی.....^{۵۹}

در دادگاه نورنبرگ جرمی به عنوان نسل‌زدایی در اساسنامه موجود نبود، ولی مفهوم جرم نسل‌زدایی در بطن جنایات علیه بشریت حفظ و ارایه شده بود. همین طور این عنوان در ماده ۶ منشور دادگاه نظامی بین‌المللی (IMT) و در ماده (II) (۱) (C) شورای نظارت به صورت یک تقسیم‌بندی مجزا نیامده است.^۱

تعریف جرم نسل‌زدایی در کنوانسیون ۱۹۴۸

در کنوانسیون ۱۹۴۸ منع و مجازات نسل‌زدایی، اولین تعریف جامع و کامل از جرم نسل‌زدایی ارایه شد، این تعریف در اساسنامه دیوان‌های کیفری بین‌المللی تکرار شد. به طور مثال در ماده ۲ اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی رواندا، عیناً مواد ۲ و ۳ کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی تکرار شده است.^۲

در این بخش، ابتدا به ارزش حقوقی و لزوم تبعیت از تعریف ارایه شده در کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی می‌پردازیم و سپس به موردی از عدم تبعیت جزئی اساسنامه‌های دیوان‌های کیفری بین‌المللی از تعریف کنوانسیون خواهیم پرداخت.

درباره ارزش حقوقی تعریف و اهمیت جرم نسل‌زدایی و کنوانسیون ۱۹۴۸ می‌توان به پرونده مربوط به عدم پذیرش حق شرط به کنوانسیون نسل‌زدایی اشاره نمود.^۳ در این زمینه دیوان بین‌المللی دادگستری اشعار داشت که اصول تصریح شده در این کنوانسیون از جانب ملل متمدن، به عنوان اصولی الزام‌آور پذیرفته شده و حتی دولت‌هایی که آن را به صورت معاهده نپذیرفته‌اند نیز ملزم به پذیرش مفهوم آن به عنوان یک عرف می‌باشند و دیوان تصریح نمود که تعریف مذکور در این کنوانسیون، به مثابه حقوق بین‌الملل عرفی قلمداد می‌شود.^۴

---

deportation, and other inhumane acts committed against any civilian population, before or during the war, or persecution on political, racial or religious grounds in execution of or in connection with any crime within the jurisdiction of the Tribunal, whether or not in violation of domestic law of the country where perpetrated.

^۱. Cassese. Antonio, International Criminal law, (Oxford university press ۲۰۰۳, pp. ۱۸-۱۹)

^۲. Kantonen. Arto, Rwanda Crisis and Genocide in Case Law of Rwanda Tribunal, university of Helsinki Faculty of Law Department Public International Law, April ۲۰۰۶, page ۲۰.

^۳. Reservation to convention on the prevention and punishment of the crime of Genocide, ۱۹۵۱ I.C.J ۲۳ (Advisory opinion)

^۴. Reservation to Convention on the prevention and punishment of the crime of Genocide, ۱۹۵۱ I.C.J ۲۳ (Advisory opinion)

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل

زدایی.....^{۶۰}

دبیر کل سازمان ملل متحد نیز در گزارش خود درباره تأسیس دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق اینگونه تصریح نمود^۱ که:

جرم نسل زدایی ۳ عنصر اساسی را در بردارد.

۱- ارتکاب یکی از اعمال پنجگانه ذکر شده در ماده ۲ کنوانسیون نسل‌زدایی.

۲- عمل مذکور باید علیه یکی از گروه‌های مورد حمایت ذکر شده در ماده ۲ باشد.

۳- عمل فوق‌الذکر باید با قصد نابودی تمام یا قسمتی از گروه مذکور باشد.^۲

به مرور زمان این تعریف مورد انتقاداتی قرار گرفت که از جانب حقوق دانان در حوزه‌های عملی و آکادمیک مطرح شد. یکی از مهم‌ترین انتقادات در مورد تعریف ارائه شده از چهار گروه حمایت شده در کنوانسیون مذکور می‌باشد.

ماده ۲ در صدر خود، از چهار گروه قومی، ملی، نژادی و مذهبی نام می‌برد و تنها گروه‌هایی که توسط کنوانسیون حمایت می‌شوند در همین چهار کلمه محدود می‌شود، و گروه‌های سیاسی و عقیدتی از شمول این ماده خارج مانده‌اند. ایراد دیگری که بر این تعریف وارد است، بررسی این موضوع می‌باشد که عضویت در گروه‌های چهارگانه یک حقیقت اجتماعی نیست، بلکه تنها یک ساخت اجتماعی می‌باشد که در وضعیت‌های خاص اجتماعی می‌توان از آن تعاریف مختلفی ارائه نمود.^۳ همان گونه هم که گفته شد محرومیت گروه‌های اجتماعی و سیاسی مساله مهمی در نسل‌زدایی می‌باشد.^۴ در جنگ جهانی دوم نیز تعداد زیادی از موارد ارتکاب نسل‌زدایی، مربوط به گروه‌های اجتماعی و سیاسی بوده است.

---

^۱. Secretary General's Report Pursuant to paragraph ۲ of Resolution ۸۰۸ (۱۹۹۳) of the security council, ۳ May ۱۹۹۳, s/۲۵۷۰۴

^۲. Steven R. Ratner, Accountability for Human Rights Atrocities in International Law, Beyond the Nuremberg Legacy, 2nd ed. (Oxford University Press: Oxford, ۲۰۰۱), p. ۲۹.

^۳. Verdirame Guglielmo, the Genocided Definition in the Jurisprudence of the AD HoC Tribunals, International and Comparative law Quarterly Vol. ۴۹ July ۲۰۰۰, p ۵۷۹.

^۴. Ibid ۵۸۰.

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل

زدایی.....^{۶۱}

این که روشی برای گسترش مفهوم گروه‌های حمایت شده وجود دارد، یا امکان ارایه تفسیر موسعی از ماده ۲ کنوانسیون، آن هم به گونه‌ای که به حل این معضل کمک نماید یکی از چالش‌های پیش روی حقوق دانان بوده است.

در حالت فعلی کنوانسیون بیش از ۲۰ میلیون شهروند اتحاد جماهیر شوروی که به عنوان دشمن طبقاتی و دشمن خلق، در بین سال‌های ۱۹۲۰ تا ۱۹۳۹ کشته شدند، تحت پوشش کنوانسیون قرار نمی‌گیرند^۱ و همین طور حدود ۳۰/۰۰۰ بیماران روانی آلمانی که توسط نازی‌ها به قتل رسیدند نیز در دسته‌بندی کنوانسیون قرار نمی‌گیرند.^۲ هم چنین کشته شدن نژاد خمر در کامبوج توسط دولت کمونیست کامبوج مابین سال‌های ۱۹۷۵ تا ۱۹۷۸ نیز مسکوت باقی می‌ماند.^۳

با تمام این موارد مینی بر لزوم تفسیر موسع از کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی، صلاحیت تفسیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی از کنوانسیون مذکور محدود می‌باشد و دیوان‌ها نمی‌توانند به طور موسع کنوانسیون را تفسیر و تشریح نمایند.^۴

با این وصف، در حالی که در اساسنامه شعبات ویژه کامبوج،^۵ در احصاء جرم نسل‌زدایی، در ماده ۴ این اساسنامه مواد ۲ و ۳ کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی تکرار شده‌اند لیکن ماده ۳ این کنوانسیون با اندکی تغییرات تحت عنوان ماده ۴ اساسنامه شعبات ویژه کامبوج قرار گرفته است.

در ماده ۳ کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی آمده است که اعمال ذیل قابل مجازات می‌باشند.

الف - نسل‌زدایی

ب - توطئه برای ارتکاب نسل‌زدایی

ج - تشویق عمومی و مستقیم برای ارتکاب نسل‌زدایی

د - شروع به ارتکاب نسل‌زدایی

ه - معاونت^۶ در نسل‌زدایی^۱

^۱ . J.Andreopoulos George,page ۴۸

^۲ .Ibid

^۳ .Ibid

^۴ . Verdirame Guglielmo, p ۵۸۱.

^۵ . Law on the Establishment of the Extraordinary chambers, with inclusion of amendment as promulgated on ۲۷ October ۲۰۰۴ (Ns/RKM/۱۰۰۴/۰۰۶).

^۶ . اردبیلی محمدعلی، اردبیلی، پیشین، ص ۷۶

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی.....^{۶۲}

ولی در ماده ۴ اساسنامه شعبات ویژه کامبوج این قسمت به شکل ذیل ارایه شده است.

ماده مذکور اعمال قابل مجازات را این گونه بیان می‌نماید.

- شروع به ارتکاب اعمال نسل‌زدایی

- توطئه برای ارتکاب اعمال نسل‌زدایی

- مشارکت^۲ در اعمال نسل‌زدایی^۳

در اساسنامه شعبات ویژه کامبوج تغییر به سزایی رخ نداده، بلکه چندین کلمه حذف شده است که عملاً به اصل مفهوم هیچ صدمه‌ای نزده است. ولی فقط در مورد آخر به جای کلمه معاونت (complicity) از کلمه مشارکت (participation) استفاده شده است. در این باب می‌توان گفت در اساسنامه کامبوج برای ایراد اتهام به اشخاص، دامنه وسیع‌تری موجود می‌باشد زیرا در حالی که واژه معاونت قدری در عالم اثبات، محدودیت‌هایی را بر قضیه حاکم می‌سازد، واژه مشارکت می‌تواند به عنوان هرگونه مشارکتی تفسیر گردد و لذا تفسیر موسع‌تری را ممکن می‌سازد.

به هر روی، تغییری برای افزایش گروه‌های قربانیان، آن هم فراتر از کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی امکان‌پذیر نمی‌باشد و این کلمه تنها دامنه متهمین و در نهایت مجرمین را افزایش می‌دهد و دامنه قربانیان نسل‌زدایی هم چنان در حد گروه‌های محدود تحت حمایت کنوانسیون ۱۹۴۸ باقی می‌ماند.

عنصر روانی و عنصر مادی

در حقوق کیفری عنصر روانی محور اصلی است و عنصر مادی در پرتو تشعشعات عنصر روانی، دارای هویت کیفری می‌شود.

در پرونده کایشما^۴ و روزیندانا^۵ در دیوان کیفری بین‌المللی رواندا^۶ تصریح شد که عنصر روانی باید مقدم بر عمل نسل‌زدایی باشد. البته این بدان معنا نیست که اشخاص برای اعمال فردی

^۱. همان

^۲. Participation

^۳. Law on the Establishment of the Extraordinary chambers, with inclusion of amendment as promulgated on ۲۷ October ۲۰۰۴ (NS/RKM/۱۰۰۴/۰۰۶)

^۴. Kayishema

^۵. Ruzindana

^۶. ICTR

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی.....^{۶۳}

خودشان نیاز به تصمیم قبلی دارند.^۱ از این عبارت می‌توان اهمیت زیاد عنصر روانی را درک نمود.

چگونگی موجودیت عنصر روانی در جرم نسل‌زدایی مهم است زیرا در صورت نبود قصد نسل‌زدایی در پشت اعمال ارتکاب یافته، اعمال مورد نظر در قالب جرایم عادی مثل قتل، تجاوز، آدم ربایی و شکنجه بررسی خواهند شد.

بنابراین از روی طرح و نقشه‌ای که از قبل افشاء شده و یا اقرار متهم یا نحوه عملکرد او در حین ارتکاب جرم می‌توان این قصد را احراز نمود. حال مطلب مهم این می‌باشد که احراز این قصد بر طبق ماده ۲ کنوانسیون نسل‌زدایی، به چه شکلی می‌باشد.

ماده ۲، اعمال پنج‌گانه‌ای را ذکر می‌نماید که یک معیار عینی و یا به عبارت دیگر عنصر مادی می‌باشد. در ابتدای این ماده از گروه‌های تحت حمایت نام برده شده که به چهار گروه تقسیم شده‌اند.

۱- گروه ملی

۲- گروه قومی

۳- گروه نژادی

۴- گروه مذهبی

اعمال پنج‌گانه ذکر شده در ماده ۲، باید به قصد نابودی کل یا قسمتی از این گروه‌ها باشد. این قسمت از ماده قصد مرتکب را تشریح می‌نماید که همان عنصر روانی می‌باشد.^۲

در پرونده آیکایزو شعبه به وضوح تشریح نمود که قصد نسل‌زدایی یک فاکتور ذهنی است که اثباتش مشکل است.^۳

در پرونده کایشما شعبه با بررسی اظهارات و اعمال و سنجش امارات توانست استنباط نماید که کایشما قصد نابودی توتسی‌ها را داشته است. امارات و اعمال مورد استناد قرار گرفته در شعبه عبارت بودند از:

---

^۱. Prosecutor V. Kayishema and Ruzindana, Case No. ICTR-۹۵-۱-T, available on the ICTR web-site www.lctr.org, at para ۹۱.

^۲. Kantonen.Arto, p ۲۰.

^۳. Verdirama Guillermo, p ۵۸۴.

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل

زدایی.....۶۴

۱- شعبه متقاعد شد که کایشما نقشه نسل‌زدایی را با ریاستی که در کیبویی^۱ داشته، با تعصب نژادی خاص به اجرا گذاشته و به عنوان مافوق مسئول چه به صورت فردی و چه به صورت رئیس گروه، مسئولیت اصلی را در اجراء نسل‌زدایی داشته است.^۲

در همین پرونده در مورد آقای روزیندانا^۳ که یک تاجر بود قصد نسل‌زدایی ایشان با موارد ذیل اثبات گردید:

آقای روزیندانا با سخنرانی و انتشار اسناد بر انجام نسل‌زدایی و رفتار ظالمانه پافشاری نمود.^۴ هم چنین آقای روزیندانا افراطی‌های هوتو را به محل تجمع توتسی‌ها انتقال داد و پس از این انتقال، قتل عام (نسل‌زدایی) توتسی‌ها رخ داد.^۵ علاوه بر این آقای روزیندا در قبال ارایه کارت‌های شناسایی روسای توتسی که کشته شده بودند به قاتلین مبالغی را پرداخت می‌نمود.^۶

در پرونده آیکازو در دیوان کیفری بین‌المللی روندا که شاید مهم‌ترین پرونده دیوان می‌باشد، شعبه اشعار می‌دارد که اثبات عنصر روانی کار بسیار دشواری است و این عمل زمانی سخت‌تر می‌شود که متهم اعتراف ننماید و در چنین صورتی انگیزه و عنصر روانی تنها با تکیه بر اماره‌های عینی استنباط می‌شود.^۷

شعبه در مورد پرونده آیکازو با بررسی اوضاع و احوال، قصد نسل‌زدایی را در شخص آیکازو با عنایت به واقعیات ذیل مشهود و قابل استناد دانست:^۸

الف) مقیاس عظیم و ماهیت عمومی شرارت‌های ارتكابی که پایانی نداشتند.

ب) واقعیت عامدانه و سیستماتیک هدف قرار دادن اعضاء یک گروه مشخص، آن هم زمانی که آن‌ها (اعضای گروه مورد نظر) از اعضای گروه‌های دیگر جدا شده بودند.

ج) وجود یک دکتترین سیاسی عمومی برای توجیه و تشویق اقدام به جنایت

د) تکرار اعمال ویران کننده به صورت تبعیض آمیز

^۱. Kibuye

^۲. Verdirama.Guglielmo, p ۵۸۴.

^۳. Ruzindana

^۴. Prosecutor V. Kayishema and Ruzindana, para ۵۴۱.

^۵. Ibid ۵۴۴.

^۶. Ibid

^۷. Prosecutor V. Akayesu Case No. ICTR-۹۶-۴-T, in part reported at

(۱۹۹۸)۳۷ILM ۱۳۹۹, at para ۵۲۳

^۸. Ibid.

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی..... ۶۵

ه) اقدام به سخنرانی‌ها و برنامه‌هایی برای تهدید و برنامه‌هایی که زمینه را برای ارتکاب نسل‌زدایی فراهم می‌نمود.^۱

اهداف و قرائین باید بر طبق موارد فوق همانند قطعات یک پازل کنار هم گذاشته شوند تا نقشه نسل‌زدایی کامل گردد.

در پرونده کایشما و روزیندانا از قصد احراز شده در پرونده آیکایزو استفاده شد به طوری که با استناد به نظرات ارایه شده شعبه در مورد آیکایزو، موارد دیگری به عنوان قرائین و امارات به پرونده کایشما و روزیندانا اضافه گشت. این موارد علاوه بر موارد ذکر شده در سطور بالا عبارت بود از:

۱- استفاده از کلام موهن نسبت به گروه مورد نظر

۲- نوع جنگ افرازی‌های به کار گرفته شده

۳- وسعت جراحات جسمانی‌ای که به اعضاء گروه وارد شده و روش برنامه‌ریزی شده و سازمان یافته برای کشتن اعضاء گروه مورد نظر.^۲

در ادامه، به دنبال پاراگراف ۹۳ کیفرخواست مورد نظر در پاراگراف ۹۴ دادستان به وضوح اعلام می‌نماید که تمام سخت‌گیری‌ها برای اثبات قصد و عنصر روانی نسل‌زدایی به این معنا نیست که همه افراد باید تمامی سیاست‌ها را بدانند یا عمق سیاست‌ها را تشخیص دهند.^۳

بنابراین اثبات عنصر روانی نسل‌زدایی برای یک سرباز ساده نیازی به بررسی این موضوع ندارد که ایشان عمیقاً سیاست‌های کلی را درک کرده و تشخیص داده یا خیر و این باب تنها برای جنایت کاران اصلی و آمر به کار می‌رود.

در نهایت، دادستان در کیفرخواست خود اینگونه تصریح می‌نماید که مجموعاً از اظهارات و اعمال و سابقه و دیگر اعمال ارتکاب یافته آیکازو چنین استنباط می‌شود که چه این اعمال توسط خود ایشان ارتکاب یافته باشد و چه توسط همکارانش، قصد شخص آیکازو برای نسل‌زدایی احراز می‌گردد و در منطقه تابا^۴ آیکایزو نسل‌زدایی را اعمال نمود و حمله به زنان تونسی را رهبری کرد و قبل از قتل، عده‌ای از زنان تونسی به دستور آیکایزو مورد تجاوز قرار گرفتند.^۵

---

^۱. Ibid ۷۲۸.

^۲. Ibid ۹۳.

^۳. Ibid para ۹۴

^۴. Taba

^۵. Prosecutor V. Kayishema and Ruzindana, para ۷۲۹.

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی.....^{۶۶}

در باب احراز عنصر روانی در پرونده‌های دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق در پرونده کارادجیک^۱ و ملادیک^۲ برطبق رأی مذکور اگر اعتراف صریح متهمان موجود نباشد باید به امارات و واقعیات اشاره نمود. این متن در پرونده آیکایزو مورد استناد قرار گرفت و قصد آیکایزو را بر اساس امارات و واقعیات به گونه‌ای که در ذیل آمده مورد بررسی قرار داد.^۳

۱- مقیاس و ماهیت عمومی قساوت

۲- ماهیت عامدانه و سیستماتیک هدف قرار دادن قربانیان از یک گروه، زمانی که اعضای گروه مذکور از سایر گروه‌ها جدا شده‌اند.

۳- وجود یک دکترین سیاسی عمومی برای مرتکبین جرم

۴- تکرار رفتارهای تبعیض‌آمیز و ویران‌کننده

۵- سخنرانی‌ها و پروژه‌هایی که زمینه این اقدامات (ارتکاب جرم) را فراهم می‌نمود.^۴

در پرونده آیکایزو با استناد به پرونده کارادجیک و ملادیک قصد شخصی ایشان توسط اعمال فوق‌الذکر علی‌الخصوص با استناد به سخنرانی‌های وی به اثبات رسید.^۵

در منطقه تابا^۶ این عمل مجرمانه به عنوان رهبر گروه مرتکب، از جانب ایشان رخ داده است.^۷

در پرونده جسیلیک^۸ در رابطه با چگونگی قصد نسل‌زدایی این گونه تصریح شد که قصد نسل‌زدایی به دو شکل ذیل متجلی می‌شود:^۹

الف) قصد نابود نمودن شمار زیادی از یک گروه

ب) قصد نابود کردن یا ناپدید کردن اشخاص و افراد گزینش شده از یک گروه خاص به گونه‌ای که نابودی و ناپدید شدن آنان باعث اضمحلال و نابودی آن گروه خواهد شد.^{۱۰}

---

^۱. Karadjic

^۲. Mladic

^۳. Verdirame Guglielmo, page ۵۸۵.

^۴. Akayesu, at paras ۵۲۳-۵۲۴

^۵. Verdirame Guglielmo, page ۵۸۵

^۶. Taba

^۷. Verdirame Guglielmo, page ۵۸۵

^۸. Jelusic

^۹. Prosecutor V. Jelusic (ICTY-۱-۹۵-۱۰), Para ۸۲

^{۱۰}. Ibid, para ۸۲

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی.....^{۶۷}

در پرونده جیلیسک با تمام قساوتی که در کمپ لوکا^۱ به خرج داده شده بود، ایشان به نسل‌زدایی محکوم نشد زیرا اعمال مجرمانه جیلیسک بر مبنای یک سازمان و سیستم صورت نگرفته بود. شعبه در ابتدا معتقد بود که وحشیگری جیلیسک می‌تواند عملاً قصد نسل‌زدایی ایشان را اثبات نماید، اما با استناد به دو واقعه و عملکرد شخص جیلیسک، این اثبات محقق نشد:

۱- جیلیسک قربانیان خود را به صورت اتفاقی انتخاب^۲ می‌نمود.

۲- جیلیسک به دو تن از رهبران عالی‌رتبه مسلمانان که تحت بازداشت بودند اجازه عبور داد. این عمل نشان‌دهنده آن است که ایشان یک اراده ثابت^۳ برای تعقیب جزیی یا کلی گروه یا اراده ناپود کردن گروه مذکور را نداشته است.^۴ همان‌گونه که در موارد فوق ذکر شد اثبات عنصر معنوی نسل‌زدایی دارای وضعیت سخت و صعوبی می‌باشد که در وادی بررسی آن، سرانجام در مرحله‌ای که از لحاظ عینی نسل‌زدایی مشهود است، از حیث ذهنی اثبات آن در باب عنصر معنوی، سخت و در بسیاری از موارد غیر ممکن می‌باشد. نکته دیگر آن که در دیوان کیفری بین‌المللی روند از آرای صادره در دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی برای احراز جرم نسل‌زدایی استفاده گردید. این نشان‌دهنده این امر می‌باشد که علاوه بر متن کنوانسیون که عیناً در اساسنامه دو دیوان تکرار شده، متن احکام نیز به طرز غیر مستقیمی در راستای گسترش مفهوم جرم نسل‌زدایی موثر بوده و دیوان‌های مذکور با اسناد و آراء خویش موفق به گسترش این مفهوم و کمک و همیاری با یکدیگر شده‌اند.

به هر حال دیوان‌های کیفری بین‌المللی همان‌گونه که در سطور صفحات پیشین نگاشته شد، به اجبار باید به تفسیر در حدود کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی بسنده نمایند و تلاش دیوان‌های کیفری بین‌المللی در مسیر اثبات عنصر معنوی و قصد مرتکبین، تنها از شاهراه ماده ۲ کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی میسر خواهد بود.

در ماده ۲ کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی^۵ مورد عمل را ذکر گردیده که به عنصر مادی اشاره دارند. در ماده ۳ نیز^۶ مورد دیگر نیز به عنوان مکمل به آن اضافه می‌گردد که آن نیز از موارد عنصر مادی می‌باشد.

معیار عینی و معیار ذهنی در خصوص تشخیص عضویت در گروه‌های تحت حمایت

در گام اول شاید به نظر برسد که معیار عینی و معیار ذهنی همان عنصر مادی و روانی می‌باشند ولی در عمل، در زمان احراز بعضی از موارد در پرونده‌های نسل‌زدایی، عنصر ذهنی

^۱. Luka

^۲. Jelusic, (paras ۱۰۲-۱۰۸)

^۳. Casual selection

^۴. Firm will

^۵. Jelusic, para ۱۰۷

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی.....^{۶۸}

به شکلی به غیر از عنصر روانی به کار می‌آید. به طور مثال احراز عضویت یک فرد در یک گروه کاملاً ذهنی است، خواه این احراز عضویت از طرف عضو گروه باشد و خواه از طرف مرتکب جرم نسل‌زدایی.^۱

عملاً دو راه برای تعیین عضویت یک شخص در یک گروه وجود دارد:

الف) معیار عینی

ب) معیار ذهنی^۲

اگر فقط از دیدگاه مرتکبین، معیار عینی را در نظر بگیریم، در جنگ جهانی دوم اشخاصی که به عنوان یهودی بازداشت شده و به قتل رسیده‌اند، در خیلی از موارد بازداشت آنان بر اساس شباهت قربانیان به یهودیان بوده است و چون شباهت ظاهری به یهودی‌ها داشته‌اند به قتل رسیدند. در این حالت، این عمل نسل‌زدایی نبوده، زیرا با توجه به این که عمل فوق‌الذکر با قصد نسل‌زدایی ارتکاب یافته ولی بعضی از اشخاص غیریهودی بودند و لذا اشتباه در موضوع رخ داده است و در آن موارد خاص، جرم واقع شده جرم نسل‌زدایی قلمداد نمی‌باشد، بلکه تحت عناوین مجرمانه جنایت علیه بشریت یا جرایم جنگی مورد بررسی قرار می‌گیرد.^۳

یکی از مشکلات معیار عینی این است که قوانین حاکم بر عضویت گروه‌ها تقریباً همیشه مورد اختلاف و نزاع بوده‌اند. یعنی این که برای انتساب یک شخص به یک گروه، عملاً از جانب افراد صاحب‌نظر در مورد فوق، معیارهای متفاوتی پیشنهاد شده و هر دسته از معیارها به یک نتیجه کاملاً متفاوت از دیگری منجر خواهد شد.

تضاد مابین معیار عینی و ذهنی

در وضعیتی که در سطور بالا ذکر شد در تعیین افراد یک گروه و همین‌طور احراز ارتکاب جرم نسل‌زدایی با توجه به معیار عینی، نتایج متفاوتی حاصل می‌شد. بنابراین دیوان‌های کیفری بین‌المللی که در ابتدا از معیار عینی استفاده می‌نمودند، به این ایراد پی بردند و آرام آرام به سمت معیار ذهنی متمایل شدند.^۴

همان‌گونه که ذکر شد دیوان‌های کیفری بین‌المللی در ابتدا به معیارهای عینی توجه داشته‌اند و توجه‌ای به معیارهای ذهنی نداشته‌اند ولی در نهایت، توجه کامل به معیار ذهنی امری کاملاً لازم

^۱. Verdirame Guglielmo, page ۵۰۸

^۲. Ibid

^۳. Ibid

^۴. Ibid

^۵. Ibid ۵۸۹

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی..... ۶۹

به نظر رسید. به عنوان مثال در یک افسانه تاریخی که در ادبیات روانشناسی جایگاه رفیعی پیدا کرده است در افسانه ادیپوس^۱، اولایوس^۲ را به عنوان فردی به غیر از پدر خود کشت و در زمان قتل اطلاعی از این که با پدر خود درگیر شده و این درگیری منجر به قتل پدر خودش شده، نداشت. بنابراین ادیپوس قاتل بود ولی نه قاتل پدرش، چون عنصر روانی قتل پدر خود را نداشته است. حال اگر به رواندا توجه نماییم، در مفهوم نسل‌زدایی، تجاوز و کشتن یک زن با این اعتقاد که او یک عضو از قبیله توتسی است، در حالی که این اعتقاد تنها بر مبنای ظاهر جسمانی‌اش شکل گرفته باشد و در واقع منشأ ژنتیکی آن زن از پدری هوتو و مادری توتسی بوده، این قتل تنها در زمره جنایت علیه بشریت بوده و ارتباطی با جرم نسل‌زدایی ندارد.

بنابراین، معیار ذهنی در ارتکاب جرم نسل‌زدایی بسیار واجد اهمیت می‌باشد، به گونه‌ای که سختی اثبات معیار ذهنی در مواردی منجر به اسقاط وصف نسل‌زدایی از اعمالی می‌شود که به ظاهر کاملاً نسل‌زدایی به نظر می‌رسند. در پرونده سیلزای علیا در دادگاه داخلی آلمان اعلام شد که عضویت در یکی از اقلیت‌های حمایت شده، اصولاً یک امر موضوعی است. دقیقاً مثالی که پیشتر مطرح شد تأیید همین رأی دادگاه داخلی می‌باشد. به نظر می‌رسد که باید مصادیق مربوطه، مورد به مورد بررسی شوند و یک حکم ثابت را نمی‌توان بر یک اجتماع حاکم نمود زیرا به نظر می‌رسد که عضویت در گروه‌های اقلیت مخصوصاً گروه‌های چهارگانه ذکر شده در کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی، ناشی از یک حقیقت اجتماعی نیست بلکه ناشی از ساختار اجتماعی می‌باشد.^۵

در پرونده نتهام در دیوان بین‌المللی دادگستری قضات اشعار می‌دارند که هویت ملی شامل دو قسمت می‌باشد: یکی ادراک شخصی خود شخص از ملیتش و دیگری از دیدگاه دولت مربوطه نسبت به این موضوع.^۶ در این پرونده نیز معیار ذهنی و امکان این که معیار ذهنی هر شخص اعم از حقیقی یا حقوقی و یا عمومی و خصوصی می‌تواند به نتایج مختلف منجر شود، تأیید شده است.

در پرونده آیکایزو نیز به رأی مذکور اشاره شده است و در رابطه با این که معیار ذهنی بر عضویت یک شخص در یک گروه حاکم است صحبت به میان آمده است.^۷ در هر دو دیوان ویژه رواندا و یوگسلاوی سابق در نهایت این نتیجه حاصل شد که عضویت در چهار گروه ذکر شده در کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی، کاملاً وابسته به ادراکات متغییر و مشروط است و نه

^۱. Oedipus

^۲. Laios

^۳. Verdirame Guglielmo, page ۵۸۹

^۴. Minorities in upper Silesia, supra n. ۴۹ at ۵.

^۵. Verdirame Guglielmo, page ۵۷۹.

^۶. Nottebohm Cliechtenstein V. Guatemalal (Merits) [۱۹۵۵] I.C.J. Rep. ۴.n.۴۹

^۷. Verdirame Guglielmo, page ۵۹۱.

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل

زدایی.....۷۰

واقعیات اجتماعی که در این موضوع به عنوان پدیده طبیعی یا واقعیات جسمانی قابل رسیدگی است.

در نهایت با تاکید بر این که اهمیت معیار ذهنی بسیار پررنگ می‌باشد و ادراک و مشاهدات مرتکب جرم در تأسیس مسئولیت کیفری شخصی واجد اهمیت اساسی بوده و عامل تعیین‌کننده اصلی در این امر می‌باشد، استفاده از این معیار کاملاً منطقی به نظر می‌رسد.^۱

در نهایت مساله گروه‌های تحت حمایت کنوانسیون و ضعف ناشی از تعیین گروه‌های محدود شامل حمایت کنوانسیون از ابتدا به عنوان یک چالش محسوس مطرح بوده و در زمان نگارش کنوانسیون مذکور در سال ۱۹۴۸ پیشنهادهای درباره افزایش تعداد گروه‌های مورد حمایت دریافت شد که از حمایت کافی برای تصویب برخوردار نگشت.^۲

انتقاداتی درباره عدم پوشش و حمایت کافی کنوانسیون از گروه‌های مختلف از جانب مجامع آکادمیک ذکر شد که در نهایت برای اولین بار دیوان کیفری بین‌المللی رواندا این موضوع را مورد مشورت قرار داد، دیوان در این رابطه تلاش نمود که هر گروه را به طور جداگانه و مستقل از یکدیگر تعریف نماید.

در حین بررسی این موارد در دیوان کیفری بین‌المللی رواندا، دیوان اظهار نظر نمود که تمایز توتسی‌ها از اکثریت هوتو توسط معیارهای زبانی و فرهنگی امکان‌پذیر است.^۳ و لذا توتسی‌ها یک گروه قومی^۴ تشخیص داده شدند.^۵

پس از این بحث‌های مطروحه در خصوص گروه‌های تحت حمایت، دیوان مذکور مفهوم نوینی با عنوان گروه‌های دایمی و با ثبات^۶ ایجاد نمود.^۷ این مفهوم در دیوان این گونه تعریف شد که گروه دایمی گروهی می‌باشد که آیین^۸ و عضویت دایمی دارد و با تولد شخص، عضویت او در گروه تعیین می‌شود و در مقابل آن گروه‌های متحرک^۹ قرار دارند که عضویت در آن‌ها به صورت شخصی و داوطلبانه می‌باشد و همانند گروه‌های سیاسی و اقتصادی از دسته‌بندی کنوانسیون مربوطه خارج می‌باشند.^{۱۰} در نهایت نتیجه غایی دادگاه در این خصوص این بود که عضویت در

^۱. Ibid ۵۴۴.

^۲. Kantonen. Arto, p ۳۶

^۳. Akayesu Judgement, para ۶۵۳

^۴. Ethnical

^۵. Akayesu Judgement, para ۶۵۳

^۶. Permanent and stable Groups

^۷. Kantonen. Arto, p ۳۶

^۸. Permanent fashion and membership

^۹. Akayesu Judgement, para ۵۱۵

^{۱۰}. Ibid

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل

زدایی.....۷۱

گروه دایمی از جانب خود اعضاء قابل چالش نمی‌باشد و شخص به طور ناخواسته با تولد به طور چاره ناپذیر به عضویت آن گروه درمی‌آید.^۱

شعبه در پاسخ به این مساله اضافه نمود که این بطور خاص بسیار مهم است که به قصد نگارندگان متن کنوانسیون نسل‌زدایی احترام گذاشته شود که آن قصد تنها برای حمایت از هر گروه دایمی و ثابت بوده است.^۲

در رأی آپکایزو شعبه با نکته سنجی، به موشکافی و واکاوی گروه‌های ذکر شده در کنوانسیون مشغول گردید، به گونه‌ای که به سنجش چگونگی معیارهای شناخت هر گروه در طول زمان پرداخت. شعبه در تشریح دو کلمه دایمی و با ثبات در قالب چهار گروه مورد حمایت، این گونه اظهار نظر نمود که گروه‌های نژادی، چون دارای ریشه ژنتیکی می‌باشند، هم دارای وصف دایمی و هم دارای وصف باثبات هستند. در بررسی گروه‌های ملی و بومی و مذهبی این نتیجه حاصل گردید که گروه‌های فوق الذکر با ثبات به نظر می‌رسند ولی در وصف دایمی بودن آنها جای تردید می‌باشد.^۳

نتیجه‌گیری

در واقع سؤالی که مطرح می‌باشد این است که دیوان کیفری رواندا چگونه و تا به چه حدی در راستای کنوانسیون نسل‌زدایی مفاهیم حقوقی را در درون خود متحول ساخته است.

در دیوان کیفری رواندا به طور قاطع ذکر شد که باید به قصد نگارندگان متن کنوانسیون توجه داشت که تحدید گروه‌های حمایت شده در چهار گروه ملی، بومی، نژادی و مذهبی بوده است که مسلماً از این تحدید مفاهیم قصد خاصی را دنبال نموده است.^۴

در پی این کلام، دیوان کیفری بین‌المللی رواندا در چهارچوب مفاهیم چهار گروه ارایه شده در کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی، تعریف گروه‌های باثبات و دایمی را ایجاد نمود^۵ که در پی آن سعی در تشریح و توصیف ماده ۲ کنوانسیون و گروه‌های مربوطه نمود. در این تعریف وضعیت گروه توتسی به عنوان یک گروه بومی مورد پذیرش قرار گرفت، بنابراین شعبه به تفسیر و تشریح کنوانسیون پرداخته، با این وجود اهداف غایی نگارندگان کنوانسیون را نیز و چهارچوب اصلی کنوانسیون حفظ کرده است.

^۱. Ibid, para ۵۱۶

^۲. Ibid.

^۳. Kantonen Arto, p۳۸

^۴. Ibid, ۳۷

^۵. Ibid

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل‌زدایی.....۷۲

در قالب معیارهای عینی و ذهنی در پرونده آیکایزو عضویت در گروه کاملاً با معیارهای عینی اثبات شد اما در پرونده‌های کایشما و روزیندانا بیشتر رویکرد معیار ذهنی مورد نظر قرار گرفت. در این رویکرد ذهنی بیشتر این موضوع مورد نظر قرار گرفت که هر شخص خود را متعلق به کدام گروه می‌داند و اشخاص دیگر نیز ایشان را از منظر بیرونی متعلق به کدام گروه می‌دانند.^۱ بنابراین در این دیدگاه دیوان به نوعی، یک تفسیر موسع را ارایه نموده است، که در این اظهار نظر دیوان در قالب معیار ذهنی امکان تفسیر موسع از مواد کنوانسیون قابل تصور می‌باشد.

تحولی که به ابعاد حقوقی کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی منجر شده، محتوای درونی کنوانسیون، را به چالش عمیق کشانده و به گونه‌ای هنرمندانه بدون خدشه‌دار نمودن متن کنوانسیون برای اثبات جرم نسل‌زدایی، از مسیر عنصر روانی و معیار ذهنی می‌گذرد تا بتواند کمیودهای کنوانسیون را حل نماید.

به هر روی تلاش دیوان کیفری بین‌المللی روندا برای رسیدن به یک مفهوم قابل استعمال از مفهوم نسل‌زدایی، در عمل به یک رویکرد عرفی انجامید که عمده مساله آن تعریف گروه‌های ذکر شده در کنوانسیون بوده است.

در پرونده کریستیک در دیوان کیفری بین‌المللی یوگسلاوی سابق، شعبه اعلام نمود که کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی تمام گروه‌های بشری را مورد حمایت قرار نداده و لذا شعبه در قبال این که چهار گروه مورد نظر را به معنای دیگری تعریف نماید، مقاومت نمود ولی در نهایت اعلام کرد که مسلمانان بوسنی جزء گروه‌های حمایت شده می‌باشند.^۲

در زمان قطعنامه (I) ۹۶ مجمع عمومی گروه‌های مشابه^۳ را مورد بررسی قرار داد که در قطعنامه مورد قبول واقع نشد، بنابراین گروه‌های سیاسی، ایدئولوژیکی،^۴ زبانی،^۵ و اقتصادی،^۶ از متن کنوانسیون با نظر نگارندگان کنار گذاشته شدند.^۷

---

^۱. Kauntonen. Arto, ۳۹

^۲. Prosecutor v. Kristic, Trial Judgement, Case No. IT-۹۸-۲۳، ۲ August ۲۰۰۱, para. ۵۵۶

^۳. Analogous groups

^۴. Ideological

^۵. Linguistic

^۶. Economic

^۷. A. Schabas William, Genocide in International law, Cambridge university press: Cambridge ۲۰۰۰.

تأثیر دیوان‌های کیفی بین‌المللی بر تعریف جرم نسل

زدایی.....۷۳

شرایط اثبات جرم نسل‌زدایی با این وضعیت دو چندان سخت شده است یکی از بابت اثبات دشواری عنصر روانی و موارد معیارهای ذهنی و دیگری محدودیت اعمال شده در احصاء گروه‌های تحت حمایت کنوانسیون منع و مجازات نسل‌زدایی.

از سوی دیگر در مقابل این محدودیت‌ها دیوان‌های خاص، علی‌الخصوص دیوان کیفی بین‌المللی رواندا توانست مفهوم جدیدی چون گروه‌های باثبات و دایمی را ایجاد نماید و از سوی دیگر معیار عینی را آرام آرام به کناری گذاشته و معیار ذهنی را در کنار عنصر روانی به کار بگمارد.

در نهایت می‌توان گفت که مفهوم اصلی جرم نسل‌زدایی که در کنوانسیون احصاء شده توسط دیوان‌های کیفی بین‌المللی خاص حفظ شده ولی این دیوان‌ها در عین حال توانسته‌اند از طریق تفسیر و استفاده از ابزارهای مناسب، تا حدی بر خلاءهای کنوانسیون فایق آیند.

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل
زدایی.....۷۴

منابع فارسی

۱. اردبیلی محمدعلی، حقوق بین‌الملل کیفری، گزیده مقالات، نشر میزان، تهران، چاپ پنجم، پاییز ۱۳۸۸.

۲. شیرازی عابد - علی‌رضا، نسل‌کشی و جرایم علیه بشریت، پژوهشنامه ۲، پژوهشکده تحقیقات استراتژیک، تهران، ۲ خرداد ۱۳۸۷.

۳. کسسه آنتونیو، حقوق کیفری بین‌المللی، ترجمه حسن پیران، انتشارات جاودانه جنگل، چاپ اول، ۱۳۸۷ تهران.

کتاب و مقالات لاتین

۱. A. Schabas William, Genocide in International Law, Cambridge university press: Cambridge ۲۰۰۰

۲. Cassese Antonio, International Criminal law, (Oxford university press ۲۰۰۳).

۳. J. Andreopoulos George, Published by University of Pennsylvania Press ۱۹۹۴

۴. Kantonen. Arto, Rwanda Crisis and Genocide in case Law of Rwanda Tribunal, University of Helsinki Faculty of Law Department public International Law, April ۲۰۰۶.

۵. Steven R. Ratner, Accountability for Human Rights Atrocities in International Law, Beyond the Nuremberg Legacy, ۲nd ed. (Oxford University Press: Oxford, ۲۰۰۱).

۶. Verdirame Guglielmo, the Genocid Definition in the Jurisprudence of the AD HOC Tribunals, International and Comparative Law Quarterly Vol. ۴۹ July ۲۰۰۰.

اسناد بین‌المللی

تأثیر دیوان‌های کیفری بین‌المللی بر تعریف جرم نسل
زدایی..... ۷۵

۱. Reservation to Convention on the prevention and punishment of the crime of Genocide, ۱۹۵۱ I.C.J ۲۳ (Advisory opinion)
۲. Secretary General , Report Pursuant to paragraph ۲ of resolution ۸۰۸ (۱۹۹۳) of the Security Council, ۳ May ۱۹۹۳ , S/۲۵۷۰۴
۳. Nottebohm (Liechtenstein V. Guatemala) (Merits) [۱۹۵۵] I.C.J Rep. ۴.n ۴۹.
۴. Minorities in upper Silesia , ICJ, n ۴۹.
۵. Prosecutor V. Jelisic, Case No. IT-۹۵-۱۰-T, ۱۴ December ۱۹۹۹.
۶. Prosecutor V. Akayesu Case No. ICTR- ۹۶-۴-T, ۲ September ۱۹۹۸.
۷. Prosecutor V. Kayishema and Ruzindana, Case No ICTR- ۹۵-۱-T, ۲۱ May ۱۹۹۹.
۸. Law on the Establishment of the Extraordinary Chambers, with inclusion of amendment as promulgated on ۲۷ October ۲۰۰۴ (NS/RKM/۱۰۰۴/۰۰۶).
۹. Prosecutor v. Kristic, Trial Judgement, Case No. IT-۹۸-۳۳,۲ August ۲۰۰۱, (<http://www.un.org/icty>).

